

НАВЧАННЯ АРГУМЕНТОВАНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

TEACHING CREATING REASONED WRITING TO NONPHILOLOGIST STUDENTS OF HIGHER SCHOOL

У статті пропонується методика навчання студентів-нефілологів складання аргументованих писемних текстів. Запропонована методика базується на комунікативному підході і передбачає поетапність навчання аргументованого письма як творчої діяльності. Розроблено послідовність формування умінь письма і створено комплекс завдань на матеріалі англійської мови.

Ключові слова: іноземна мова, навчання письма, аргументоване письмо, писемне спілкування, текст-есе.

Разработана последовательность формирования умений письма и создан комплекс заданий на материале английского языка.

Ключевые слова: иностранный язык, обучение письму, аргументированное письмо, письменное общение, текст-эссе.

The article suggests the method for teaching creating reasoned written texts to students-nonphilologists. The method is based on the communicative approach and implies that writing, as a creative activity would be taught in several steps. The author developed the succession of making writing skills and created a set of tasks for teaching reasoned writing on the English language materials.

Key words: foreign language, teaching writing, reasoned writing, written communication, text-essay.

УДК 811.111:378.4

Лазаренко Т.В.,
старший викладач кафедри педагогіки,
іноземної філології та перекладу
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

В статье предложена методика обучения студентов-нефилологов составлению аргументированных письменных текстов. Предлагаемая методика основана на коммуникативном подходе и предусматривает поэтапность обучения аргументированному письму как творческой деятельности.

Зміни в системі навчання писемного мовлення дають змогу наблизитися до світових напрямів оновлення змісту мовної освіти, на які в перспективі орієнтуються заклади вищої освіти України, навчання в яких спрямоване на підвищення якості оволодіння іноземними мовами, зокрема, англійською.

У наш час більшість вітчизняних і зарубіжних методистів (І.Л. Бім, П.Б. Гурвич, Є.І. Пасов, Р. Уайт, П. Уінгард, Дж. Ебботт та інші) дотримуються думки про необхідність оволодіння студентами навичками письма, однак питання змісту і методів навчання недостатньо мірою вивчені й обґрунтовані.

Не зважаючи на те, що писемне мовлення, згідно з державним освітнім стандартом, уже саме по собі є метою навчання, фактично воно часто все ще розглядається як засіб, а в теорії навчання залишаються неопрацьованими питання підходів до навчання письма в закладах вищої освіти, що неминуче призводить до недостатніх практичних результатів. Однією з головних причин, які зумовлюють складності під час навчання творчого писемного мовлення, вважаємо недостатню розробленість питань навчання писемного мовлення в методичній літературі та відсутність методичних систем, спрямованих на поетапне навчання створення письмового тексту. Тим часом навчання творчого писемного мовлення відіграє важливу роль у процесі навчання іноземної мови.

Таким чином, є всі підстави вважати проблему навчання аргументованого писемного мовлення не досить вивченою і такою, що вимагає спеціального дослідження.

Зростання вимог до писемного мовлення, великий потенціал творчого писемного мовлення,

зокрема аргументованих творчих висловлювань, для підвищення рівня володіння іноземним мовленням, відсутність розробленої системи навчання творчого аргументованого писемного мовлення визначають актуальність проведеної роботи.

Мета роботи – розробити систему завдань для навчання аргументованого писемного мовлення в формі есе студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти.

Пропонована методика навчання аргументованого писемного мовлення базується на комунікативному підході, який спрямований на формування смислового сприйняття і розуміння іноземної мови, а також оволодіння мовним матеріалом для побудови писемних повідомлень у формі есе [4, с. 58; 9, с.15–17].

Натепер пріоритетними є два підходи до навчання писемного мовлення: підходи, орієнтовані на текст-зразок як продукт писемного мовлення (product-based approach) [12], і підходи, у яких основна увага приділяється писемному мовленню як процесу створення тексту (process-based approach) [13].

Product-based approaches – підходи, орієнтовані насамперед на текст як зразок писемного мовлення, де основна увага приділяється правильному відбору та використанню лексики, синтаксису і забезпеченню зв'язності тексту. А. Пайнас вважає, що їх узагальнена модель зводиться до послідовності чотирьох етапів у процесі навчання створення тексту: ознайомлення (familiarization); письмо за опорами і зразками (controlled writing); письмо за заданими орієнтирами (guided writing); самостійне письмо (free writing) [12].

Запропонована К. Трібблом типова модель підходу, орієнтованого на процес (process-based approach), також складається з чотирьох етапів [13]: підготовчий етап (pre-writing); планування і графічне оформлення основної думки (composing/drafting); критичний перегляд (revising); редагування (editing) [13].

Вітчизняні та зарубіжні методисти вважають, що жоден з підходів не є універсальним, і завданням викладача є залучення ефективних технологій, що використовують різні підходи [1; 6; 7; 11]. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне використовувати як основний підхід, орієнтований на текст як продукт писемного мовлення (product-based approach), одночасно використовуючи можливості, що надаються підходом, який розглядає писемне мовлення як процес (process-based approach). З першого підходу запозичуються етапи навчання створення тексту: ознайомлення, письмо за опорами і зразками, письмо за заданими орієнтирами, самостійне письмо. З другого підходу – наявність трьох ступенів у організації письмових завдань (pre-writing, while-writing, post-writing), де перший ступінь (pre-writing) підготовлює перехід до писемного мовлення, а завершальний (post-writing) здійснює інтеграцію створених студентами писемних текстів у подальшу діяльність відповідно до контексту заняття.

На етапі ознайомлення (familiarization) основним завданням є засвоєння студентами структури і лінгвістичних особливостей текстів заданої форми. Доцільність роботи з еталонними, правильно складеними текстами, обґрунтовується в роботах Т.М. Єналієвої, яка розглядає такий підхід як методично ефективний, оскільки завдання навчання письмово виражати думки бачиться в оволодінні закономірностями правильної побудови письмового тексту [5, с. 39–41]. І.Б. Антонова вважає, що текст може бути визначений як аргументований, якщо він включає в себе такі елементи: теза – аргументуюча частина – висновок [1, с. 76–83]. Аргументований текст, відповідно до даних І.Б. Антонової, також поділяється на кілька типів [1, с. 85–132]. Вважаємо, що навчання слід починати з тексту повної структури, комунікативна задача якого – переконати реципієнта в істинності всіх аргументів, а значить, і тези.

Аргументація може бути представлена лінійно (одним простим або розширеним аргументом) або проходити за кількома самостійними напрямками, кожний з яких представлений простим або розширеним аргументом, але всі аргументи доводять правильність заявленої тези.

Основною формою твору в навчанні аргументації вибране навчальне есе. На відміну від інших, ця форма не має додаткових особливостей оформлення, тим самим дозволяючи зосередити

увагу на вираженні і аргументації своєї точки зору [9, с. 38–41; 4, с. 57–59].

Етапи написання тексту за опорами і зразками (controlled writing) і письмо за заданими орієнтирами (guided writing) передбачають виконання вправ зі створення речень або текстів за наявності опору, питома вага яких знижується в міру просування від другого етапу до третього. Основними завданнями цих етапів є формування і закріплення вмінь, необхідних для створення текстів певного типу.

Етап самостійного письма (free writing) полягає у використанні набутих умінь у власному тексті. Завданням цього останнього етапу є створення власного тексту заданої форми.

Така методика навчання аргументованого писемного мовлення, що складається з трьох етапів (передекспериментальне тестування, пробне навчання, післяекспериментальне тестування), була використана на заняттях з іноземної мови зі студентами спеціальностей «Міжнародний бізнес» і «Міжнародні економічні відносини». Під час періоду пробного навчання студентам пропонувалися різні пов'язані з економікою теми, що містять актуальні проблеми і сприяють розвитку мислення і розширення кругозору.

Спочатку було проведено діагностичне тестування, щоб перевірити вміння створювати аргументоване писемне висловлювання. Для проведення попереднього зрізу студентам було надано 20 хвилин навчального часу і дозволено користуватися словником.

Аналіз письмових робіт проводився за кількісними та якісними показниками. Кількісні показники: кількість слів у тексті; кількість речень; кількість значущих речень (речень, що відносяться до теми і не містять повтори); кількість складних речень і речень зі складними граматичними конструкціями. Якісні показники: правильність оформлення тези (відсутність звуження, розширення або спотворення тієї думки, яка підлягає аргументуванню); доказовість аргументуючої частини; раціональне розташування аргументів; коректне використання логічних маркерів; текстова когезія; текстова когерентність.

Для другого етапу було розроблено комплекс завдань підготовчого і мовленнєвого характеру, що спрямований на розвиток спеціальних умінь для створення аргументованого письмового тексту у формі есе. На навчання на кожному з п'яти занять виділялося від 20 до 25 хвилин.

На першому занятті студентам був представлений зразок аргументованого тексту. Після ознайомлення в результаті обговорення за участю викладача студенти виділили основне тематичне речення тексту – тезу, що виражає головну ідею тексту. Потім була виділена аргументаційна частина і визначена кількість аргументів. Далі сту-

денти вирішили, чи є аргументаційна частина досить переконливою для того, щоб можна було перейти до висновку, що підтверджує тезу.

На етапі письма за опорами і зразками (controlled writing) студентам надається набір речень, які вони мають розподілити відповідно до структури аргументованого тексту на тезу(и), аргумент(и) і висновок(и) в результаті колективної роботи. Далі пропонується розглянути кілька аргументів, що містяться в аргументаційній частині, і коротко їх сформулювати. Віднесення всіх аргументів до одного і того ж речення – тези – забезпечує цілісність тексту. А завершеність йому надає висновок, який підтверджує і розвиває тезу. Викладач привертає увагу студентів до того, що в побудові аргументованого тексту необхідно забезпечити зв'язок між реченнями. Є формальні маркери причинно-наслідкового зв'язку, такі як: *that's why, so, because of, thus, for the reason that, consequently, it follows that, in conclusion* тощо. Однак слова-маркери не завжди обов'язкові, часто вони не пишуться, але нам здається, що речення все рівно пов'язані між собою. Перевірити наявність зв'язку між реченнями можна, подумки підставивши слово-маркер. На основі запропонованих речень студенти створюють власний текст.

На другому занятті студенти навчаються писати текст за заданими орієнтирами (guided writing). На підготовчому етапі обговорюються питання, що стосуються змісту створюваного тексту. Студентам пред'являються теза, аргументи, вони самостійно виконують завдання в письмовому вигляді.

Agree with one of the sayings. Prove your point of view using the arguments below and some of your own. Try to develop the arguments. Make all necessary changes to make the paragraph coherent.

Написані тексти обговорюються на занятті.

Третє заняття передбачає вихід на етап самостійного письма (free writing). Виконанню цього завдання передують усне обговорення проблеми і робота з текстом-зразком. Ґрунтуючись на структурі аргументації і з урахуванням ефективності різних засобів аргументування, студенти самостійно створюють аргументований текст-есе. Використання тексту-зразка у навчанні аргументації створює природний контекст і спонукає до самостійного вираження своїх думок з приводу ідей, що містяться в тексті.

Четверте заняття присвячене аналізу написаних текстів-есе. На цьому етапі викладач привертає особливу увагу до змісту доказової частини твору, переконливості наведених аргументів, що має найважливіше значення в аргументації будь-якої точки зору. Як аргументи можуть використовуватися різні засоби – умовиводи, припущення, приклади з власного досвіду тощо, але найбільшу силу переконання мають факти.

На п'ятому занятті тривала робота з навчання аргументованого писемного мовлення з ускладненням завдань. Студенти отримали два тексти-зразки на одну тему. Варто було обговорити зміст текстів під час заняття, виділити спільну тезу та знайти аргументи в кожному із текстів, порівняти висновки. У текстах вони різні, тому на першому етапі були виконані такі завдання: проаналізуйте тему та запропоновані ідеї, знайдіть думки, що не відповідають темі, потім аргументи, сформулюйте тезу, напишіть вступ та висновки; напишіть самостійно абзац для антитези; побудуйте аргументацію за зазначеними темами. Виконання цих завдань обговорювалося на занятті. Написання повного тексту есе було задано як домашнє завдання. Есе перевірялося викладачем. Результати обговорювалися на занятті.

На третьому етапі було проведено підсумкове тестування, методика проведення якого була ідентична методиці передекспериментального зрізу.

Аналіз результатів підсумкового тестування показав, що організація навчання аргументованого письмового висловлення за запропонованою методикою сприяла значному зростанню умінь і навичок писемного мовлення студентів. Більшість правильно сформулювала тезу міркування (79%), що призвело до адекватного розкриття теми в доказовій частині: 75% студентів навели більше двох вагомих аргументів, 80% правильно оформили вступ і 67% висновки.

Таким чином, пропонується методична організація навчання аргументованого письма, заснована на синтезі двох підходів: підходу, орієнтованого на текст-зразок як продукт писемного мовлення (product-based), і підходу, що приділяє основну увагу писемному мовленню як процесу розвитку й оформлення думки писемним кодом (process-based). Вона передбачає поетапність навчання писемного мовлення як творчої діяльності – від роботи з текстами-зразками, роботи по опорах з поступовим збільшенням частки самостійності і творчості учнів до створення учнями самостійних творчих робіт.

Навчання на основі текстів-зразків і різноманітних опор у поєднанні з використанням технологій «мозкового штурму» (brainstorming), «карти думок» (mind map), а також триступеневої системи в процесі виконання письмових завдань (pre-writing, while-writing, post-writing) уявляється оптимальним. Аналіз результатів підсумкового тестування показав, що організація навчання аргументованого писемного мовлення за запропонованою методикою сприяла значному зростанню умінь і навичок студентів.

Завдяки осмисленню актуальних проблем, наявності великої кількості нових лексичних одиниць у різноманітних автентичних завданнях рівень лінгвістичної компетенції студентів значно

зріс. Крім того, вдосконалилися загальні вміння працювати з письмовим текстом (аналіз, саморедагування, продуціювання тексту згідно з ситуацією тощо). Проте результати навчання свідчать про необхідність збільшення частки мовних вправ у навчанні писемного мовлення задля запобігання лексичних та граматичних помилок.

Практична значимість проведеної роботи визначається тим, що була розроблена послідовність формування умінь писемного мовлення і створений комплекс завдань для навчання аргументованого писемного висловлювання на матеріалі англійської мови. Отримані результати можуть бути корисними у складанні навчальних посібників для навчання творчого писемного мовлення учнів старших класів закладів спеціалізованої середньої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонова И.Б. Методическая эффективность использования письма как средства обучения аргументированию в неязыковом вузе (англ. яз.): дисс. ... канд. пед. наук. М., 1994. 180 с.
2. Беженар І.В. Перевірка ефективності методики навчання студентів-філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля. *Науковий вісник Чернівецького університету*: зб. наук. праць. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. Вип. 530: *Педагогіка та психологія*. С. 13–26.
3. Брчка О.М. Сучасні лінгвометодичні підходи до навчання писемного мовлення. *Наукові записки. Серія: Проблеми філології і методики навчання іноземних мов*. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 1997. Вип.12. С. 73–77.
4. Грицюк Л.Ф. Рекомендації до написання есе. *Наукові записки. Серія: Проблеми філології і методики навчання іноземних мов*. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 1997. Вип.12. С. 56–61.
5. Еналиева Т.М. Письмо как средство познавательной активности при обучении иностранному языку в средней школе. *Формирование познавательной активности учащихся средней школы на уроке иностранного языка*: сб. научных трудов. Рязань, 1990. С. 37–46.
6. Литвин С.В. Навчання учнів старшої загальноосвітньої школи писемного спілкування англійською мовою: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови». К., 2002. 20 с.
7. Пассов Е.И., Кузнецова Е.И. Обучение письму: учебное пособие. Серия «МОИЯ», № 14. Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2002. 40 с.
8. Москалец О.О. Навчання студентів-філологів письма англійською мовою з використанням комп'ютерних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання: германські мови». К., 2009. 22 с.
9. Карнаух Н.Л. Сочинение-эссе в системе литературного образования старшеклассников: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 2001. 192 с.
10. Процик Г.М. Технології навчання писемного мовлення на заняттях англійської мови. *Матеріали ХХ наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, 17–18 травня 2017 року*. Т.: ТНТУ, 2017. С. 277.
11. Abbott G., Wingard P. *The Teaching of English as an International Language. A Practical Guide*. Nelson and Sons Ltd, 1992. 258 p.
12. Pinas A. *Writing in English 1*. London: Macmillan, 1982. 194 p.
13. Tribble C. *Writing*. Oxford: Oxford University Press, 1996. 195 p.